

Klaus von Dohnanyi pohárköszöntője a 2023. július 13-i szenátusi reggelin a Hamburgi Városházán, 95. születésnapja alkalmából

(...)

95? Először is el kell mondanom, milyen megélni egy ilyen szép kort a mindennapokban: figyelmesen és kritikusan olvassuk a napilapokat, és megtudjuk például, hogy a kormány 2030-ig ezt vagy azt el akarja érni; egyetértünk vagy bosszankodunk. A 2030-as dátum először úgy tűnik, mintha holnapután lenne - aztán egyszer csak ráeszmélünk: 2030-ban 102 évesek leszünk, s ezt korántsem biztos, hogy megéljük! Furcsa érzés mindennap szembesülni az élet közelgő végével.

(...)

Hosszú politikai pályafutásom 1943. április 5-én kezdődött, amikor a távolból kellett végignéznem, ahogy anyámat a kertkapunk előtt a Gestapo egy fekete Mercedesébe tuszkolják. Persze 14 évesen már tudtam, hogy nem vagyunk náci; de sokkal többet nem. És az 1945. április 9-én, a sachsenhauseni koncentrációs táborban történt meggyilkolását megelőző években, és az azóta eltelt években, sőt, egészen a mai napig próbáltam megérteni, honnan volt apámnak ennyi bátorsága.

Ez életem egyik meghatározó részévé vált, és az is maradt. Ő maga azt írta a börtönből, hogy ez tulajdonképpen csak egy tisztességes ember útja volt. De a politikán kívül is lehet tisztességes embernek lenni. Miért lett ebből a történelem iránt érdeklődő jogászból politikus? Azt hiszem, amit apámtól tanultam, az a patriotizmus, a hazaszeretet hangos csinnadratta nélkül. Mert a haza tulajdonképpen egy vak barát, akit újra és újra határozottan kézen kell fogni, hogy ne tévedjen meg. Ehhez azonban mindig bátorság kell.

Hazafiak, igaz hazafiak, mindannyian azok voltak akkoriban az ellenállásban. Dietrich Bonhoeffer, anyám testvére és apám bajtársa 1939 augusztusában, közvetlenül a második világháború kitörése előtt, amerikai barátai tanácsa ellenére visszatért Németországba az USA-ból: ilyen időkben a népemmel kell lennem – így érvelt. A hazaszeretet nem irányul senki ellen, hanem felelősséget jelent ott, ahol az ember éppen van. És ahol szükség lehet arra, hogy bátran megfogja ennek a vak barátának a kezét, és megmentse őt a tévútra téréstől.

Ilyenformán apám is gondos és felelősségteljes iránymutató volt. Már egészen fiatalon, Berlinben, a Külügyminisztériumban, Dr. Timme irányításával kezdte kutatni az első világháború, a „20. század őskatasztrófájának” (George F. Kennan) eredetét. A versailles-i szerződés 231. cikke ugyanis az első világháborúért Németországot nevezte meg egyedüli felelősnek, s ez megmérgezte a fiatal köztársaság légkörét. Apám többet akart tudni, hiszen a történelem ismerete nélkül nem érthetjük meg a jelent sem. Többek között ezt is megtanultam tőle. Kutatását aztán itt Hamburgban folytatta a Külpolitikai Intézetben, Albrecht Mendelssohn Bartholdy professzor vezetésével. Apám helyét a Külügyminisztériumban Felix Gilbert vette át, aki szintén Mendelssohn leszármazottja volt, később pedig a Princeton

Institute for Advanced Studies professzora lett. Emlékirataiban Gilbert szigorúan cáfolt minden olyan gyanút, miszerint a Német Birodalmat ki akarták volna mosdatni a háborúban való bűnrészességből. Az igazságról volt szó, semmi másról, csakis a pusztán történelmi igazságról. Christopher Clark „Alvajárók” című világsikerű bestsellere számos vitát váltott ki. A tanulság számomra: soha nem szabad hagyni, hogy a populisták ellopják az igazságokat. És: soha nem szabad félni attól a vádtól, hogy az igazságok kimondása a populistákat erősíti.

Hamarosan az a kérdés foglalkoztatott, hogyan kerültek a nácik hatalomra. Mi volt viszont ismét az igazság? Csak későn, mikor már jó ideje tagja voltam a Szociáldemokrata Pártnak, olvastam, hogy 1930 márciusában az SPD parlamenti frakciója a munkanélküliségi biztosítás ¼ %-át érintő vita miatt megvonta a többséget a szociáldemokrata birodalmi kancellártól, bölcsebb tanácsok ellenére is megtagadta a további kormányzásban való részvételt, és csak – ha hiszik, ha nem – pontosan abban az órában döntött a visszatérés mellett, amikor Adolf Hitler kinevezték birodalmi kancellárnak, 1933. január 30-án reggel. Ez olvasható Friedrich Stampfer „Tapasztalatok és megállapítások” című visszaemlékezésében. A demokratikus pártoknak mindig készen kell állniuk az együttműködésre veszély idején. Megértettük ezt mára? Mit jelent ez egyes „új” tartományok jövőbeli koalíciós problémáira nézve?

Nem is olyan régen a klímavédelem és az éghajlati hatások még a politikai prioritásaink élén álltak. Most azonban Putyin ukrajnai háborúja határozza meg minden politikai döntésünket, hogy bizonytalan gázellátás mellett több szénatüzelésű villamosenergiává, hogy beavatkozunk-e veszélyesen a természetbe Rügen szigetén, hogy nincs-e elég pénzünk egy alapvető gyermekvédelmi rendszerre, és hogyan tudjuk társadalmilag igazságos módon enyhíteni a háború okozta inflációt: Mindenütt találkozunk a háború következményeivel. Elkerülhetetlen lett volna? Putyin provokáció nélkül indította a háborút? Vagy igaza van Kissingernek abban, hogy részben a Nyugat is felelős? Igazából mindig is Ukrajna NATO-felvételének kérdéséről volt szó. Putyin erről ismételtlen tárgyalni akart 2021 decemberében. Az USA és a NATO ezt határozottan elutasította. Most, néhány nappal ezelőtt Biden elnök úr kimondta a nagy „nem”-et, és úgy döntött, hogy egyelőre nem lesz NATO-csatlakozás, sőt talán soha, helyette széleskörű biztonsági garanciákat kínál. Nem lehetett volna ezt 2021 decemberében kimondani? Mivégre kellett ennyi vérnek folynia? Hol van az igazság? Vajon ezúttal is csak néhány évtized múlva fogjuk megismerni?

Eközben az ukrajnai háborúnak veszélyes belpolitikai következményei vannak. A közvélemény-kutatásokban az AfD időnként még az SPD-nél és a Zöldeknél is jobban teljesít, megduplázta a népszerűségét, amit a CDU vezetője éppen, hogy a felére akart csökkenteni. Hiszen bármerre nézünk az ukrajnai háborúval kapcsolatos felmérésekben, a németek legalább jó harmada más politikát szeretne, lényegesen több diplomáciai kezdeményezést és végre összekapcsolná a fegyverszállítást a tárgyalási hajlandósággal. Ennek a harmadnak a véleménye azonban nem tükröződik a politikában. Nincs hatékony ellenzék, csak a háborús intézkedések további szigorítását követelik. Az AfD felemelkedése is ezzel függene hát össze? Sok német látja úgy, hogy a német érdekek nincsenek képviselve? A helyzet veszélyes. Ismét bátran fényt kell deríteni az igazságra, és el kell hagyni a kényelmes kifogásokat. Vak barátunkat mindig is el lehet majd csábítani! Hol vannak most azok a demokraták, akik kézen fogják őt a békéért?

Ezzel el is érkeztem Willy Brandthoz. 1961-ben találkoztam vele először, a nagy hazafival és bátor béketeremtővel, aki 1946-ban tért vissza az emigrációból a lerombolt Berlinbe. Rengeteget tanultam tőle. Az a furcsa tézis, amelyet nemrégiben egy sokat publikáló történész terjesztett el újra, miszerint Brandt már nem aktuális, szerintem egyszerűen badarság. Éppen ellenkezőleg: politikája, a nyugalom és a védelmi készség kombinációja aktuálisabb, mint valaha. Mondatát, miszerint „A külpolitika a béke érdekében végzett vezérkari munka” pedig érdemes lenne néhány embernek ott ma Berlinben megszívlelnie!

Most pedig ismét hozzád fordulok, kedves Angela. Csodálatra méltó módon ismételtén és bátran megtaláltad a nemzetközi és európai egyensúly kialakításának mikéntjét. Béketeremtő és úttörő volt a 2014-es ötleted, miszerint az Ukrajna és Oroszország közötti konfliktusban a Minszk 2 megállapodással egy nemzetközi jogilag modern megoldással, regionális autonómiát biztosítva szülessen megállapodás a vitatott Donbasz sorsáról. Hiszen sem a dél-tiroli, sem a baszk, az észak-ír, a katalán, a korzikai vagy akár a québeci problémákat nem lehetett másképp megoldani. Kijev 2019-ben azonban ehelyett egész Ukrajna NATO-tagságát beírta az alkotmányba, és ezzel megtorpedózta a Minszk 2-t. Az én szememben ez egy visszás, nacionalista és veszélyes döntés volt Kijev részéről. Te újra és újra, határozottan és biztosan kézen fogtad vak barátunkat, hazánkat. Éppen ezért hiányolnak Téged sokan ma is annyira.

(...)

Most pedig kérem, emeljük poharunkat és igyunk arra, amink van és amit Isten áldásával meg akarunk őrizni, mely erőt adhat ahhoz is, hogy a kritikus pillanatokban bátrak legyünk.